

Bellum non bellum

Recensie

Alexander Smarius, *Weg met oorlog! Het onstuitbare pacifisme van Erasmus*. Latijnse taal en cultuur (Houten: Hermaion, 2018), 78 pp. ISBN 978-90-5027-261-2.

De humanist Desiderius Erasmus (1466-1536) is al lang geen onbekende meer in de lessen Latijn van het secundair onderwijs. Veel leerkrachten durven in het kader van de lessen filosofie in derde graad af en toe gebruik te maken van de boeiende teksten van deze veelzijdige humanist. Meestal gebeurt dit dan onder impuls van een navorming waarbij een enthousiaste spreker een aantal teksten van Erasmus heeft voorgesteld.

Toch blijft de kennis van de meeste classici omtrent de teksten van Erasmus in hoofdzaak beperkt tot zijn wereldberoemde *Laus Stultitiae* (1511), hoewel hij toch veel meer invloedrijke teksten heeft geschreven. Veel van zijn werk is trouwens in het Nederlands beschikbaar in de sublieme uitgave van Athenaeum, met naast een vertaling van de obligate *Lof der Zotheid* o.a. een selectie uit zijn brieven, zijn *Colloquia* (Gesprekken), *Adagia* (Spreekwoorden) theologische werken (o.a. *Handboek van een christensoldaat*) en tal van andere werken. Deze vertalingen maken het boeiende werk van Erasmus ook beschikbaar voor wie het Latijn niet machtig (genoeg) is. Desondanks blijft het voor leerkrachten Latijn een enorme opgave om tussen de vele duizenden bladzijden uit het oeuvre van Erasmus een interessant stuk tekst te selecteren om in klas te gebruiken, zeker en vast als men wil

afwijken van het platgetreden pad dat telkens weer leidt naar de lectuur van passages uit *Lof der Zotheid*.

Voor die leerkrachten die graag een meerwaarde bieden aan hun lessen is er bij Hermaion een bijzonder interessant boekje verschenen van de hand van Alexander Smarius: *Weg met oorlog! Het onstuitbare pacifisme van Erasmus*. Zoals de titel doet vermoeden, is de auteur van het platgetreden pad afgeweken en koos hij ervoor om een aantal teksten te selecteren met als rode draad Erasmus' grote afkeer van oorlog. Het is spijtig om te moeten zeggen dat de thematiek van dit boekje sinds de tijd van Erasmus helaas nog steeds erg actueel is.

Smarius laat de beroemde humanist aan het woord door een selectie uit drie van zijn grote werken: de *Colloquia*, de *Adagia* en het minder bekende *Querela pacis* (*Klacht van de Vrede*, 1517).

In het fragment uit de *Gesprekken* krijgen we een dialoog tussen een huurling, Thrasymachus (onverschrokken strijder), die zijn oude kennis, Hanno, na vele jaren terugziet. Via spitsvondige vragen maakt Hanno – uiteraard Erasmus zelf – duidelijk dat er weinig voordeel te halen valt uit oorlogvoeren.

Hierna presenteert Smarius een stuk uit de *Adagia*, namelijk Erasmus' commentaar bij het lemma *Dulce bellum inexpertis* (*Oorlog is iets aangenaams voor wie er geen heeft meegemaakt*). Waarom zou een mens oorlog voeren? Hij is toch van nature een sociaal wezen? Moet dat sociaal wezen in de verschrikking van oorlog gestort worden!? Erasmus staat ook stil bij het ellendige leven van soldaten en bij de grote kosten van oorlogen, maar het belangrijkste argument blijft nog steeds dat oorlog ook die mensen treft die er slechts zijdelings betrokken bij zijn, zeg maar gerust 'collateral damage'. Ook hier lijkt Erasmus' tekst een opiniestuk te zijn dat gisteren in een van onze kranten werd gepubliceerd.

De laatste tekst van Erasmus, *Querela Pacis*, brengt weinig nieuwe argumenten tegen oorlog, maar is zeker ook het lezen waard. Opnieuw wordt de aard van mensen en dieren vergeleken en wordt gewezen op de verwoestingen en ellende die door oorlog veroorzaakt worden. Bovendien past het ook niet voor christenen om elkaar met wapens te bekampen, zoals Erasmus verduidelijkt in het commentaar bij het zinnetje 'Uw wil geschiede' uit het 'Onze Vader': *Pacem vult ille, et tu bellum paras* (Hij wil vrede, maar jij maakt je klaar voor oorlog)! Tot slot geeft Erasmus de bedenking dat we eens goed moeten kijken naar wie diegenen zijn die oorlog voeren: *In bello regnant sceleratissimi* (*in oorlog zijn de grootste smeerlappen aan de macht*).

De teksten van Erasmus worden, zoals we dat bij Hermaion gewoon zijn, voorzien van uitgebreide commentaar en vocabulariumlijsten. Er zijn ook vragen bij de teksten voorzien. Verder wordt het Latijn aangevuld met interessante stukjes over Neolatijn en over de band tussen Erasmus, Luther en de bijbel. De laatste bladzijden bevatten ook een beknopte maar zeer heldere grammaticale duiding bij de conjunctief, het gerundium en het gerundivum. Een pluim ook voor de originele afbeeldingen die dit boekje rijk is: ze tonen hoe de verschrikkingen van de oorlog ook al in de kunst van Erasmus' tijd te vinden waren.

Kortom, *Weg met oorlog* is een bijzonder welkome aanvulling, meer nog: een absolute aanrader, op de lessen lectuur in de derde graad. Het Latijn van Erasmus is ook voor leerlingen prettig om lezen en bijna elke zin van Erasmus laat zich lenen om als tijdloos citaat ingekaderd te worden. Daarnaast kan de lectuur van deze teksten ook tal van discussies losweken bij leerlingen, waarbij we ons met Livius kunnen afvragen 'Iustum est bellum quibus necessarium' (*Is een oorlog rechtvaardig voor wie die noodzakelijk is*)? Of klopt het wat Tacitus schrijft 'Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant' (*waar ze een verwoesting hebben aangericht, noemen ze dat vrede*)?

De meeste hedendaagse oproepen tot pacifisme vallen bij onze machthebbers, net zoals vijfhonderd jaar geleden, vaak in dovemansoren. In de besloten omgeving van het klaslokaal kan een leerkracht gelukkig wel nog proberen om iets van invloed uit te oefenen op zijn publiek. Niet alleen kan hij de volwassenen van de toekomst – politici en beleidsmakers? – literair en grammaticaal vormen met het mooie Latijn van Erasmus, maar ook op ethisch-filosofisch vlak kan hij hen met de grote humanist aan het denken zetten...

Bert Gevaert
Bert.Gevaert@sint-lodewijkscollege.be

